

ד"ר ג'נאן פראג' פלאח

תקציר

בכל שנה נרצחות בעולם כ-60,000 נשים באירועי אלימות נגד נשים⁹ מקרי רצח נפוצים במיוחד בארצות אמריקה הלטינית ואפריקה, ובפרט במדינות אל סלוודור ודרום אפריקה. אולם מקרי הרצח של נשים מהווה רק 21% מסך מקרי הרצח למרות שהנשים מהוות 51% מאוכלוסיית העולם¹⁰. רצח נשים תופעה הקיימת מאות שנים מהעת הקדומה כגון ברומא הקדומה או בתקופה טרום אסלאמית (הג'אהליה בערב הסעודית) והיא נמשכת עד היום ברומא העתיקה היה מותר להרוג אישה נשואה אם עסקה בפעילות מינית עם אישה אחרת.

בימי הביניים באירופה, פעילות לסבית הייתה אסורה, ולסביות נדונו למוות בשריפה.

רצח על חילול כבוד המשפחה שהוא רצח של אישה על ידי בני משפחתה, עקב האמונה כי היא פגעה בכבוד המשפחה. רצח מסוג זה נפוץ בעיקר בחברות מוסלמיות במזרח התיכון, אולם קיימים מקרי רצח על רקע זה גם במקומות אחרים בעולם.

במאמר זה ההתייחסות היא לנושא דעותיהם של סטודנטים ערבים ישראלים לגבי רצח נשים על רקע מה שנקרא כבוד המשפחה.

מפתח מילים : רצח נשים, כבוד המשפחה, חברה פטריארכית, חיקיה, פסיקה, החוק הישראלי.

מבוא

רצח נשים הינה תופעה חברתית קשה ומטרידה הפוגעת בנשים מכל הגילאים, המגזרים והדתות. תופעה זו נובעת משורשים עמוקים של פטריארכיה, שליטה גברית, וחוסר שוויון מגדרי. בישראל, כמו במדינות רבות אחרות, רצח נשים במשפחה הוא טרגדיה שגובה חיים רבים מדי שנה.

נתונים סטטיסטיים מצביעים על חומרת התופעה בישראל

בשנת 2020 נרצחו בישראל 29 נשים ביני הן 16 נשים ערביות המספר מהווה כ 58% מכלל הנרצחות.. בשנת 2021 נרצחו 27 נשים

בשנת 2022 נרצחו 24 נשים בישראל. מספר זה מייצג עלייה של 50% במקרי רצח נשים "פמיסייד" על רקע מגדר בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. שתי נשים נרצחו במוצע בחודש, לעומת 1.3 במוצע בחודש אשתקד. מחצית מהנרצחות היו מהמגזר הערבי אשר מהווה 21% מהאוכלוסייה הכללית

⁹ מתוך סקירת מקרי אלימות בעולם בשנת 2015, [Lethal Violence against Women and Girls](#), (באתר ארגון אמנות ז'נבה, 2015) (באנגלית)

¹⁰ עוצב לכם שנשים נרצחות? אוקיי ומה לגבי גברים? ,mako, 2017-06-22

https://www.israelfemicide.org/files/ugd/c56ba7_d6a12c542f5c4411bed137a448b9aa44.pdf¹¹

בין תחילת שנת 2021 ל-8 באוגוסט 2022 נשים היוו 16% מקורבנות הרצח בישראל

מחצית מכלל הנרצחות היו יהודיות. שתי נרצחות המהוות כ 9% היו בעלות אזרחות זרה, ו-41% נרצחות השתייכו למגזר הערבי כולל אישה דרוזית אחת, 5 נשים בדואיות ו-3 נשים מוסלמיות). לפי נתוני יוזמות אברהם, בשנת 2023 נרצחו 244 אנשים - מתוכם 16 נשים - במגזר הערבי. בעוד שמספר הרציחות הכפיל את עצמו משנת 2022, השיעור היחסי של רציחות נשים ירד. כמו כן, שיעור הפמיסייד בקרב נשים ערביות ירד במעט ביחס לנשים יהודיות. עם זאת, שיעור הפמיסייד במגזר הערבי עדיין עומד בחוסר התאמה לאחוז היחסי של ערביי ישראל מתוך האוכלוסייה הכללית) 21.1%.

https://www.israelfemicide.org/files/ugd/c56ba7_62bac17c507f4c9f9fd469b988a20b18.pdf

בשנת 2024 נרצחו 35 נשים מכל המיגזרים חלקן כתוצאה מסכסוך עבריינים וחלקן כפמיסייד וחלקן על רקע כבוד המשפחה

רצח נשים במשפחה מתרחש בדרך כלל על רקע של אלימות במשפחה. הרוצחים הם לרוב בני זוג, אבות, אחים או קרובי משפחה אחרים של הנשים הנרצחות. המניעים לרצח יכולים להיות רבים ומגוונים, ביניהם: שליטה וקנאה, כעס ותסכול, רצון לנקמה, הפרעות נפשיות, שימוש בסמים ואלכוהול.

רצח אישה על רקע חילול כבוד המשפחה מתבצע כיוון שקרובי משפחה אינם מרוצים מהתנהגותה, למשל - תחושה של פגיעה בסמכות ההורים, או חשד בהתנהגות שאינה הולמת. במקרים רבים הנשים מואשמות על ידי משפחתן בקיום יחסי מין אסורים לדעתם, כמו ניאוף של אישה נשואה, קשר מיני מחוץ לנישואין או נישואין עם בן דת אחרת.

רצח על רקע חילול כבוד המשפחה, הינו אחד מן סוגי הרצח אשר נובעים ממושג הכבוד בתרבות הלוקאלית פטריארכלית. הדבר אשר מייחד את הרצח הזה, הוא שהרוצח לרוב הינו למעשה אחד מבני המשפחה ויכול להיות גם בן הזוג של הנרצחת. רצח על רקע חילול כבוד המשפחה הננו ייחודי לתרבויות ספציפיות בהן כבוד המשפחה עומד בראש הערכים שלהן, ולעיתים אף מעל לערך חיי האדם¹². משנת 2011-2021 נרצחו בישראל 184 נשים מתוכם 38% נשים ערביות¹³.

בשנת 2014 הוגש דו"ח מחקר לוועדה למעמד האישה בכנסת (ע"י דר גנאן פלאח) המסכם מחקר הבוחן את עמדותיהם של סטודנטים ערבים בני 19-25 כלפי רצח נשים ערביות על

¹¹ מתוך אתר תצפית ישראלית האוניברסיטה העברית

¹² ס', סקחפי (2009), רצח על רקע "חילול כבוד המשפחה", שיח ומשפט, המרכז האקדמי למשפט ועסקים. עמ' 3. (להלן: סקחפי, 2009. חילול כבוד המשפחה).

¹³ <https://www.haaretz.co.il/st/c/prod/heb/global/homicide> נדלה ב-14/1/2021 בשעה 19:30

רקע כבוד המשפחה מחקר זה התחילה אותו החוקרת בשנת 2010 והוצגו תוצאותיו בכנס מדעי.

מקרב הסטודנטים תמכו ברצח "על רקע כבוד המשפחה", הממצא הוא חלק מסקר 20% שנערך בקרב סטודנטים מאחד המוסדות האקדמיים וזה התחיל ב-2010, לאחר שסטודנטית נרצחה על ידי בן זוגה. הסטודנטים שהשתתפו בסקר היו בגיל 19-25 ו-89% מהם היו סטודנטיות¹⁴.

מחקר דומה שנערך על-ידי אוניברסיטת קיימברידג'¹⁵, בחן את עמדותיהם של צעירים כלפי רצח על רקע כבוד המשפחה. הממצאים הצביעו כי 33.4% מהנוער הירדני ענו כי הם "מסכימים" או "מסכימים מאוד" עם סיטואציה המתארת רצח אישה ש"הכתימה" את כבוד המשפחה. המחקר כלל 856 בני נוער בגילאי 14-16 מעמאן, בירת ירדן, בבתי-ספר פרטיים וציבוריים. המחקר מגלה כי בנים תומכים ברצח כבוד פי-שניים מבנות: 46.1% בקרב הבנים ו-22.1% בקרב הבנות הסכימו עם לפחות שתי סיטואציות שהופיעו בשאלון, "המחייבות רצח כבוד". 61.1% של נערים בעלי השכלה נמוכה תומכים ברצח על רקע חילול כבוד המשפחה, לעומת 21.1% של צעירים שבמשפחתם לפחות הורה אחד בעל תואר אקדמאי. לבסוף, בקרב 41.5% של צעירים ממשפחות מרובות ילדים תמכו לפחות בשתי סיטואציות¹⁶. המתארות רצח, לעומת 26.7% של הנערים ממשפחות קטנות.

מעמדה של האישה הערבייה על פי ההחשלאי חוק הנו מעמד של אזרח על חובותיו¹⁷

כלומר, המעמד האישי של האישה הערבייה מוגן על ידי מערכת המשפט הישראלית הליבראלית כאשר המעמד המשפטי של האישה במדינה וחוקי המדינה מגינים על זכותה להיות בת חורין, הדבר חיצק את מעמדה ואת עצמאותה היחסית, צמצם את תלותה במשפחה ואפשרו לה להביע את רצונותיה ללא התלות הכלכלית המוחלטת במשפחה. יחד עם זאת האישה הערבייה כפופה גם לדין האסלאמי לחברה הערבית החיה על פי נורמות הנובעות מהאמונה האסלאמית ולכן לפעמים קיימת התנגשות בין הדין הישראלי הליברלי לבין הדין האסלאמי החותר כנגד הליברליות במעמד האישי של הערבייה בישראל. בשנת 2001 בעקבות תיקון לחוק המשפחה, הותר לנשים ערביות לפנות לבית המשפט הישראלי בענייני אחזקת ילדים ומזונות, עד לשנה זו מעמדן בעת גירושין היה נתון לחסותם הבלעדית של בתי הדין האסלאמיים¹⁸. כמובן רצח על רקע כבוד המשפחה בישראל לא רק בחברה האסלאמית אלא גם בחברה הדרוזית.

¹⁴ דוח שהוגש ע"י ד"ר ג'ואן פלאח לוועדה למעמד האישה בכנסת 2014.

¹⁵ Belief that honor killings are 'justified' still prevalent among Jordan's next generation, study shows"2013 . Manuel Eisner

¹⁶ א', גרינברג. (2013). צעירים בירדן תומכים ברצח על כבוד המשפחה. מידה - <http://mida.org.il>

¹⁷ ע. בנג'ו ונשים במזרח התיכון: בין מסורת לשינוי. רמת-אביב, תל-אביב : מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון

ואפריקה, אוניברסיטת תל-אביב עמ' 5 . 2004

¹⁸ ראה - <http://www.acri.org.il/hebrew-acri/engine/story.asp?id=322>

מעמדן האישי הנחות של הנשים במזרח התיכון ככלל בא לידי ביטוי בשיעור האלימות כלפיהן וביחס הסלחני של החברה כלפיהם¹⁹. החברה הערבית היא חברה פטריארכלית, וכאמור, כאשר האישה המוכה זוכה לתמיכה ולהגנה אם מוסכם על משפחתה שהיא קורבן לעוול. במידה ומשפחתה סבורה כי סיבת האלימות נגדה היא אי-מילוי חובותיה כבת-זוג וכאם, אזי היא לא תזכה להגנה. נדרש מהאישה לציית לבן-זוגה ולשמור על שמה הטוב של משפחתה. הנוהגים הדתיים והחברתיים אם כן, מעניקים לגיטימציה לאלימות נגד נשים²⁰. ארגוני נשים וחוקרים שונים מעריכים כי שיעור האלימות במשפחה בחברה הערבית הגיע ב-1994 ליותר מ-200 אלף נשים (אחת מחמש) שסבלו מאלימות מתמשכת. ממחקר שערך ד"ר חאג' יחיא בנושא אלימות, עולה כי 25% מהנשים נחשפות לאלימות פיזית אחת לשנה לפחות, 50% נפלו קורבנות לאלימות פעם אחת לפחות במשך חייהן הזוגיים, ו-0.5% היו קורבנות לאלימות שבועית. הרצח על רקע "כבוד המשפחה" הוא אחד הביטויים הבולטים והחמורים ביותר לאלימות נגד נשים. בכל שנה נרצחות נשים נשואות ורווקות על-ידי בני משפחותיהן בעטיו של מה שמכונה "חילול כבוד המשפחה". תפיסה זו – המושרשת בחברה הערבית, מאשרת בדיעבד את המעשים המכוערים ואף מזכה את הרוצח²¹. ההסבר לרצח בשל שמירה על כבוד המשפחה נעוץ בעובדה כי בחברה הערבית, כבודו של אדם קשור באופן ישיר לשמן הטוב ולהתנהגותן המינית של בנות משפחתו וכל סטייה מהמקובל, על ידי נשות המשפחה, נחשבת לפגיעה בכבוד המשפחה²².

מתודולוגיה

מחקר מושתת על שאלון מקוון שנשלח לסטודנטים ערבים וחומר תיאורטי מתוך מחקרים קודמים ודוחות מחקר בנושא

השאלון חוברו על ידי החוקרת גנאן פלאח ונשלח לסטודנטים ערבים אשר מלאו אותו באופן אנונימי.

השאלון הורכב משלושה חלקים: חלק דמוגרפי המאפיין של המשיב על השאלון מבחינת גיל. ישוב דת מיגדר השכלה וכו', הדעה על רצח נשים, ותופעת רצח הנשים.

¹⁹ מ. לסקר, מיכאל. "תהליכי דמוקרטיזציה, רפורמיזם ומחאה אסלאמית במרוקו בעשור האחרון." **המזרח החדש** 46: 151-182, 2006. (להלן: לסקר, 2006)

²⁰ ג. צביקל ונ. ברק **בריארותה ורווחתה של האישה הבדואית**. באוניברסיטת בן-גוריון. 2002. (להלן: צביקל וברק, 2002).

²¹ שם

²² **אין מקורות במסמך הנוכחי**. חסאן, מ. הפוליטיקה של הכבוד הפטרארכיה, המדינה, ורצח נשים בשם כבוד המשפחה. בתוך **מין מגדר פוליטיקה** (עורכת יזראלי דפנה) הוצאת הקיבוץ המיוחד. 1999. עמ' 279. (להלן חסאן, 1999).

ניתוח ממצאים

לאחר חלוקת השאלון הגיע מספר המשתתפים ל-87 סטודנטים ערבים ממכללות ואוניברסיטאות שונות הלומדים במסגרת לימודים בהשכלה גבוה לתואר ראשון ומעלה (52.9% לומדים לתואר ראשון, 24.1% לומדים תואר שני, 18.4% יש להם בגרות, 4.6% דוקטורנטים). רוב המשתתפים במחקר היו מוסלמים והוו כ-90% ממשפטי המחקר, והיו מגילאים בטוח בין 17-63, רובם היו בני 25. הפילוג המגדרי של אחוז המשתתפים היה 55.2% לנשים לעומת 44.8% לגברים (יש רק משתתף אחד שאבחנת המין שלו הייתה "אחר"). נוסף לכך, נתוני השאלון מראים כי 60.9% מהמשתתפים היו רווקים, לעומת 28.7% נשואים. ניתן להסיק שהמשתתפים לומדים במסגרות לימודים שונות (חינוך, מדעים, רוקחות, רפואה ורפואה משלימה, חוגים מדרך הרוח ועוד). פילוג המשתתפים לפי מקום מגורים מראים כי רוב אוכלוסיית המחקר שהשתתפה היו מאזור צפון ומרכז, והיו מספר משתתפים מהדרום.

מהנתונים שעלו בשאלון ניתן להסיק כי הרוב המכריע של המרואיינים ציינו כי הם מכירים אישה ערבייה שנרצחה על רקע חילול כבוד המשפחה. תגובות על סיבת הרצח מראות איך החברה תופסת את המושג "חילול כבוד המשפחה" כך שהינו מתייחס לפעילויות שאישה עושה במהלך חייה שהינם לא מקובלות לפי הנורמות וההרגלים כמו למשל: ערבוב בין נשים וגברים, כלומר, יציאת האישה למרחב הציבורי עם גבר שאינו קרוב משפחה או מבלי ידעת אחד מבני משפחתה המבוגרים, אהבה לגבר שלא מקובל בתוך המשפחה כמו גבר מדת אחרת, מעשים של בושה "עאר" כמו ליבוש לא מסורתי, הפצת תמונות לא מקובלות, חשד הבעל שאשתו בוגדת בו עם גבר אחר, התנהגות לא רצויה במרחב ציבורי או ברשתות חברתיות. התגובות של המשתתפים בהצגת נשוא הרצח על חילול כבוד המשפחה היו מעידות על רגשים שליליות על התופעה כמו: הינם מרגישים עצובים, פחד, אי ביטחון, כעס על מקרה הרצח. תגובות אלו מראות כי תופעה זו אינה מקובלת עליהם. לכן הרוב המכריע הצביע כי הינם נגד רצח נשים על חילול כבוד המשפחה (97% הצביעו שהינם נגד למעט 3% הצביעו שהינם בעד). למרות שתגובות אלו הינם שליליות, 53% מהמשתתפים ציינו כי הינם נגד הוצאת חוק אשר תכנו עונש מוות מוטל על הרוצח, ו-47% ציינו שהינם בעד. ניתן להסיק שאין פער גדול בין שתי התגובות, זה מראה כי למרות שאנשים הינם נגד רצח נשים אבל הינם מסכימים שהרוצח עונשו למות גם. על בסיס זאת, 81% ממשפטי המחקר רואים כי בגלל קלות בשיפוט הפלילי על הרוצח על חילול כבוד המשפחה תופעת הרצח גודלת.

נוסף לכך, נתונים מראים כי 63% מהמשתתפים ציינו כי רצח על חילול כבוד המשפחה הינו נמצא בכפר הערבי יותר מאשר הערים הערביות. תופעת הרצח על חילול כבוד המשפחה אינה נמצאת רק אצל האוכלוסייה הערבית, אלא היא נמצאת גם בחברות אחרות הן בארץ והן בעולם, 53% ממשפטי המחקר רואים בתופעה זו כי הינם נמצאת רק בתוך החברה הערבית ו-47% ציינו כי אפשר למצוא בדומה לתופעה זו גם בחברות אחרות.

דבר זה מסביר את השיעורים הגבוהים שקבלנו במחקר לגבי הקשר בין החברה הפטריארכלית לבין רצח נשים, 90% ממשתפי המחקר אורים שיש קשר הדוק בים שני הצדדים. בשל זאת, הרוב המכריע במחקר מראה כי תרבות מסורתית ושמרנית ונורמות וכללים קפדניים כינם משקפים כאחד הגורמים החשובים בשל רצח נשים על חילול כבוד המשפחה.

תופעה זו יש לה פתרון על בסיס תגובתם של המשתתפים (87.5% כי יש פתרון לתופעה לעומת 12.5% טענו ההפך). מבין אחד הפתרונות הוא עלייה בשיעור המשכילים בתוך החברה, כך ש-80% ממשתפי המחקר רואים ככל שהחברה הינה יותר משכילה שיעור רצח על חילול כבוד המשפחה יכול לרדת במקביל. במקביל ניתן לראות ששיעורים אלה אינם תואמים לטענותיהם של כלל המרואיינים. לעומת שאוכלוסיית המחקר היא אוכלוסייה משכיל אבל ניתן להסיק כי 80% ממשתפים טענו שאסור לרצוח נשים לגבי התנהגות של "בושה". ו-69% רואים כי אישה היא זו שגורמת לעצמה לכנס למתח זה. כלומר, ניתן לזהות שבקשר לנושאים שקשורים למערכת יחסים, ועל השאלה האם האישה חייבת לציית לבעלה ומשפחתה השיעורים היו מפוזרים 28.4% טענו כי הינם מסכימים עם טענה זו במידה גבוהה, ו-26.1% באופן בינוני ו-45.5% לא מסכימים. נתונים אלה דומים גם לגבי שאלת עד כמה מגיע לאישה הערבייה להיות חופשית בבחירת מסלול חייה 69.3% מסכימים במידה גבוהה ורואים שאישה ערבייה תוכל להיות עצמאית לעומת 29.7% פחות מסכימים לטענה זו.

התפיסה הזו של משתתפי המחקר על אישה הערבייה מראים כי הינם גם כן מעדיפים כי הנולד הבכור יהיה בת (81% בחרו בבת לעומת 19% העדיפו בן) סיבה לבחירה זו כי בנות יותר דואגות להוריהם והינם בעלות פוטנציאל גבוהה ויש להן אחריות, חיבה, אכפתיות כלפי כל דבר. מבין המשתתפים יש את אלה שציינו כי לא אכפת להם אם זכר או נקבה.

המאמר הנוכחי בא לשפוך אור על נושא "רצח נשים חילול כבוד המשפחה" ולבדוק את דיעותיהם של הסטודנטים הערבים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה. לאחר עריכת הסקירה הספרותית וניתוח הממצאים ניתן להשוות בין שתי הקטגוריות, בכך אפשר לבדוק את התמונה הרחבה יותר. הספרות המחקרית מתייחסת לתמורות ושינויים שחלו על החברה הערבית, אחד הדברים החשובים בעידן זה הינו נושא לימודים והשכלה גבוהה. אחוזם של הערבים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה הינו הולך וגודל במיוחד אצל נשים ערביות (ניתן לראות זאת על בסיס הפילוג המגדרי של המשתתפים היה 55.2% לנשים לעומת 44.8% לגברים), דבר שמשפיע על עיצוב החברה והתפיסה שלה כלפי החיים הנורמטיביים (עראר ומוסטפא, 2009; לביא, 2016; גרא, 2013).

תופעת רצח על חילול כבוד המשפחה הינה תופעה אשר נמצאת אצל כלל החברות בעולם ובמיוחד אצל חברות מסורתיות ושמרניות. החברה הערבית בישראל מוגדרת כחברה פטריארכלית אשר שמה דגש על הזהות המגדרית והנורמות של החיים מעוצבים על בסיס אפליה מגדרית בין גבר לאישה. בשל כך, האישה נמצאת ככלי שליטה בידיו של הגבר (עלי, 2013), אפילו במחקר הנוכחי ניתן לזהות כי כלל החברה הערבית נחשפה לאירועי רצח כאלה, וגם אפילו אם מדובר באוכלוסייה המשכילה והצעירה, ממצאי המחקר מעידים כי הרוב המכריע של המרואיינים ציינו כי הם מכירים אישה ערבייה שנרצחה על רקע חילול כבוד המשפחה. תגובות על סיבת הרצח מראות איך החברה תופסת את המושג "חילול כבוד המשפחה" כך שהינו מתייחס לפעילויות שאישה עושה במהלך חייה שהינם לא מקובלות לפי הנורמות וההרגלים כמו למשל: ערבוב בין נשים וגברים, כלומר, יציאת האישה למרחב הציבורי עם גבר שאינו קרוב משפחה או מבלי לידע בני משפחה המבוגרים, אהבה לגבר שלא מקובל בתוך המשפחה כמו גבר מדת אחרת, מעשים של בושה "עאר". בספרות המחקר ניתן לראות כי ישנם לא מעט חוקרים אשר ציינו כי החברה הערבית הינה חברה מסורתית וקפדנית ובמיוחד האסלאמית (ניתן להזדהות עם נתון זה כי הרוב המכריע של המשתתפים היו מוסלמים) אשר פתח את המושגים והדגישה עליהן התרבות הערבית כמו: חשמה (ענווה), סותרה (צניעות), עיב (בושה), חראם (אסור) חג'אב (רעלה) שעדיין ממשיכים לעצב את התנהגותם המינית של הרוב המוסלמי. כלומר, האסלאם הדגיש על בניית זהותן של הנשים המוסלמית בעזרת הקוד הדתי והחברתי של החג'אב- פריט הלבוש המסתיר את פני האישה, שמשמעותו היא הבחנה בין התחום הפרטי לתחום הציבורי, תוך גיבוש התודעה המגדרית הרצויה לאסלאם (עלי וגורדוני, 2009; שלבי, 2008). בנוסף לכך, ניתן לראות כי החיים בתוך הכפר נראים שהינם עדיין יותר שמרנים מאשר לערים ערבים, הכפר הערבי דוגל באורח חיים פטריארכלי ושמרני, וברוב הכפרים הערבים מתגוררים מוסלמים, נתונים אלה מצדיקים את ממצאי המחקר אשר מראים כי 63% מהמשתתפים ציינו כי רצח על חילול כבוד המשפחה הינו נמצא בכפר הערבי יותר מאשר הערים הערביות.

עם זאת תופעה זו עדיין אינה מקובלת בתוך החברה, לכן הרוב המכריע הצביע כי הינם נגד רצח נשים על חילול כבוד המשפחה (97% הצביעו שהינם נגד למעט 3% הצביעו שהינם בעד). למרות שתגובות אלו הינם שליליות, 53% מהמשתתפים ציינו כי הינם נגד הוצאת חוק אשר תכנו עונש מוות מוטל על הרוצח, ו47% ציינו שהינם בעד. ניתן להסיק שאין פער גדול בין שתי התגובות, זה מראה כי למרות שאנשים הינם נגד רצח נשים אבל הינם מסכימים

שהרוצח עונשו למות גם. על בסיס זאת, 81% ממשתתפי המחקר רואים כי בגלל קלות בשיפוט הפלילי על הרוצח על חילול כבוד המשפחה תופעת הרצח גודלת. הדבר בא לידי ביטוי בשימוש בנשק לא חוקי ואי עבודת המשטרה באופן רציני כלפי תיקים מסוג זה (Arji et al, 2001). ישנו פער בין העמדה הפורמאלית של בתי המשפט ורשויות החוק שאינם יכולים להכיר ב"הגנה על כבוד משפחה" כצידוקים למעשי פשע (השופט מיכה לנדנשטראוס), ובין מגמתן של הרשויות המנהלתיות והמבצעות להתחשבות בשונות התרבותית של האוכלוסייה ולעודד הסדרים הבאים למנוע שפיכות דמים נוספת.

עלי (2013) טוען ככל שהחברה הינה משכילה יותר היא מקבלת את תהליך המודרניזציה והתרבות המסורתית הולכת ופוחתת, על בסיס תגובתם של המשתתפים (87.5% כי יש פתרון לתופעה לעומת 12.5% טענו שהפך). מבין אחד הפתרונות הוא עלייה בשיעור המשכילים בתוך החברה, כך ש-80% ממשתתפי המחקר רואים ככל שהחברה הינה יותר משכילה שיעור רצח על חילול כבוד המשפחה יכול לרדת במקביל. במקביל ניתן לראות ששיעורים אלה אינם תואמים לטענותיהם של כלל המרואיינים. לעומת שאוכלוסיית המחקר היא אוכלוסייה משכיל אבל ניתן להסיק כי 80% ממשתתפים טענו שאסור לרצוח נשים לגבי התנהגות של "בושה". ו-69% רואים כי אישה היא זו שגורמת לעצמה לכנס את המצב הזה. כלומר, ניתן לזהות שבקשר לנושאים שקשורים למערכת יחסים, ועל השאלה האם האישה חייבת לציית לבעלה ומשפחתה השיעורים היו מפוזרים 28.4% טענו כי הינם מסכימים עם טענה זו במידה גבוהה, ו-26.1% באופן בינוני ו-45.5% לא מסכימים. נתונים אלה דומים גם לגבי שאלת עד כמה מגיע לאישה הערבייה להיות חופשית בבחירת מסלול חייה 69.3% מסכימים במידה גבוהה ורואים שאישה ערבייה תוכל להיות עצמאית לעומת 29.7% פחות מסכימים לטענה זו. על בסיס נתונים אלה ניתן להסיק, שלמרות שהחברה מסרבת את רצח נשים על חילול כבוד המשפחה אבל ניתן לראות כי התנהגותה של האישה עדיין מוגבלת ואפילו לפי דעתה של האוכלוסייה הערבית המשכילה, המושגים "בושה – עאר / שרף וכו'" עדיין שולטים על חייה של החברה.

מתוך סקירת מקרי אלימות בעולם, [Lethal Violence against Women and Girls](#), (בשנת 2015, באתר ארגון [אמנות ז'נבה](#), 2015) (באנגלית)

[?עצוב לכם שנשים נרצחות? אוקיי ומה לגבי גברים?](#), mako, 2017-06-22

מתוך אתר תצפית ישראלית האוניברסיטה העברית. 3

ס', סקחפי. (2009), רצח על רקע "חילול כבוד המשפחה", שיח ומשפט, המרכז האקדמי -4 (למשפט ועסקים. עמ' 3. (להלן: סקחפי, 2009. חילול כבוד המשפחה

נדלה ב14/1/2021 https://www.haaretz.co.il/st/c/prod/heb/global/homicide_5/ בשעה 19:30

דוח שהוגש ע"י ד"ר ג'נאן פלאח לוועדה למעמד האישה בכנסת 2014-6

7- Belief that honor killings are 'justified' still prevalent among Jordan's next generation, study shows"2013
. Manuel Eisner

- גרינברג. א. (2013). צעירים בירדן תומכים ברצח על כבוד המשפחה. מידה 8
<http://mida.org.il/>

ע. בנג'ו [נשים במזרח התיכון : בין מסורת לשינוי..](#) רמת-אביב, תל-אביב : מרכז משה דיין 9
ללימודי המזרח התיכון ואפריקה, אוניברסיטת תל-אביב עמ'5. 2004

10 - ראה <http://www.acri.org.il/hebrew-acri/engine/story.asp?id=322>

מ. לסקר, מיכאל. "תהליכי דמוקרטיזציה, רפורמיזם ומחאה אסלאמית במרוקו בעשור- 11 (האחרון)". **המזרח החדש** 46: 151-182, 2006. (להלן: לסקר, 2006)

ג. צביקל ונ. ברק **בריאותה ורווחתה של האישה הבדואית**. באוניברסיטת בן-גוריון. 12 (2002). (להלן: צביקל וברק, 2002)

שם 13

אין מקורות במסמך הנוכחי

חסאן, מ. הפוליטיקה של הכבוד הפטרארכיה, המדינה, ורצח נשים בשם כבוד 14 המשפחה. בתוך **מין מגדר פוליטיקה** (עורכת יזראלי דפנה) הוצאת הקיבוץ המיוחד. (1999. עמ' 279. (להלן חסאן, 1999).

רשימת מקורות

מקורות בעברית

התעסוקה והזדמנות לשינוי במעמדן החברתי. בתוך: פלדי, א' (עורך), **החינוך במבחן הזמן** 2 (עמ' 627-646). תל-אביב: רכס פרויקטים חינוכיים

לדמוקרטיה, פורום קיסריה להתוויית מדיניות כלכלית לאומית

גרא, ר'. (2013). **ספר החברה הערבית בישראל: אוכלוסייה, חברה, כלכלה (6)**. ירושלים: מכון ון ליר

חאג-יחיא, נ'. (2006). **זוגיות והורות במשפחה הערבית בישראל: תהליכי שינוי ושימור בשלושה דורות**. עבודה לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", אוני' חיפה

חביב, ג'. (2008). **האוכלוסייה הערבית בישראל: מאפיינים נבחרים בחינוך, בכלכלה, בבריאות ובחברה**. מרכז ארצי למחקר יישומי בשירותי רווחה, בשירותי המדינה ישראל, העולם היהודי והקהילה הבין-לאומית

לביא, א'. (2016). **החברה הערבית-הפלסטינית במדינת ישראל: עת לשינוי אסטרטגי בתהליכי השילוב והשוויון**. המכון למחקרי ביטחון לאומי

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2015). שנתון סטטיסטי לישראל. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

עראר, ח' ואבו-עסבה, ח' (2007). השכלה ותעסוקה כהזדמנות לשינוי מעמדן של נשים ערביות בישראל. בתוך: ח' עראר וק' חאג'-יחיא (עורכים), **האקדמיה וההשכלה הגבוהה בקרב הערבים בישראל-סוגיות ודילמיות**. ת"א: רמות, 73-106

עזאיזה, פ', ואח' (עורכים) (2009). **נשים ערביות בישראל: תמונת מצב ומבט לעתיד**. חיפה: אוניברסיטת חיפה, המרכז הערבי-יהודי

עראר, ח'. מוסטאפא, מ'. (2009). "השכלה גבוהה ותעסוקה בקרב נשים ערביות: חסמים ותמורות". **נשים ערביות בישראל: תמונת מצב ומבט לעתיד**; עורכים: פייסל עזאיזה, ח'אולה אבו-בקר, רחל הרץ-לזרוביץ ואסעד ג'אנם. תל אביב, רמות. עמ' 259-290

עלי, נ' וגורדוני, ג' (2009) "נשים ערביות בפוליטיקה הישראלית. בתוך: עזאיזה, פייסל, אבו בקר, ח'אולה, לזרוביץ, רחל- הרץ וג'אנם, אסעד. **נשים ערביות בישראל: תמונת מצב ומבט לעתיד**. אוניברסיטת תל- אביב: רמות

עלי, נ'. (2009). "שינויים בזהות ותמורות בעמדות בקרב תומכי התנועה האסלאמית בישראל ומתנגדיה". בתוך, ראסם ח'מאיסי (עורך) **ספר החברה הערבית בישראל (3)**: אוכלוסייה, חברה, כלכלה. ירושלים: מכון ון ליר בשיתוף הוצאת הקיבוץ

עלי, נ'. (2013). **ייצוג האזרחים הערבים במוסדות להשכלה גבוהה. סיכוי- העמותה לקידום שיווין אזרחי**. חיפה וירושלים

שלבי, מ'. (2008). הפוליטיקה החברתית של מיניות הנשים הפלסטיניות בישראל. בהנחת עמליה סער

אתר תצפית ישראלית האוניברסיטה העברית

https://www.israelfemicide.org/_files/ugd/c56ba7_62bac17c507f4c9f9fd469b988a20b18.pdf

מקורות באנגלית

Arji, Sh' et al. (2001). "Family Violence Including Crimes of Honor in Jordan Correlates and Perceptions of Seriousness. *Violence against Women*. Vol.7 (5): Pp: 586-621.